

Խոր քարայրը գետինն տակ

Է հազար մետր :

Հորերուն , պեղումներուն մէջ , թափառող ըստուերներ ,
կ' ընթանան զիրենք փակող բանտին միջեւ

Բովազօրծներն :

Հինգհարիւր են. ունին լապտեր և քարուրագ ,

Չըւան և մուրճ :

Դըժնդակ աշխատութեամբ աննուաճելի ախոյեաններ

Հինգհարիւր են , մարտիկներու նըման մըկներդ

Եւ գեղեցիկ :

Դեռ չանցաւ անոնցմէ մէկն երսուն տարին ,

Եւ հարս , որդիք

Կը սպասեն անոնց , հոն ուր որ արևուն մէջ կը ծաղկի

Մ'ըշտատես կանանչն՝ հեռու անդունդներէն ,

Վըտանգներէն :

Եւ բրելով դուրս հըսկայ շունչով կը մըտնան

Պարելին ներս :

Ռամիկ այմն է որ կը փըրթի

Քարին ցուրտ վեհութեան գէմ

Վայրենաբար :

Եւ կը կըրծէ , կը բրէ , կ' աւրէ , կը կողոպտէ , կը տանջէ ,

Անգութ վանդալ ,

Պողկապոյ ծըծող՝ որ բնաւ չի կըշտանար .

Բայց վիհերը կը գիտեն վրէժխնդրութեան

Վայրազ բոպէն .

Եւ բոպէն հընչեց : — Շողին մը կը փայլի , որոտում

Մը ձայն կու տայ ,

Սոսկալի երերումով , անեղ գոռով , կրիզոսին

Մեծ հոսանքը կը վառի . լըմընցած

Է ամէն բան :

Մըթապատ կիրճերէն և խըլխըրկած կամարներէն

Ծըխող , կարմիր ,

Թաւալզլոր զոհերուն ճիչերուն մէջ ,

Ինչպէս ոձ որ գուրս փոսէ մը կ' ոստնու ,

Բոցը կ' ելլայ :

*

Կ' ելլայ ե կը քանդէ . և ըսպառող անողորմ
 Բոցին տակ՝ խոր այրը փուռ մը կը դառնայ . իրար վրայ
 Կը դիպուին մեռած , մեռնող . կը քայքայուին գերաններն .
 Հոն խորը կոյր խռուչներուն մէջ զապանի մուռնիներ են ,
 Բոցերու զրդեակներ , փըլուածքներու շառաշխն ,
 Դըժոխքն է որ մարդկեղէն գլուխներու վրայ կը բացուի :
 Բայց դեռ չն'ն ուզեր ողջերն յաղթահարուիլ կեանքին հետ
 Կապուած է իրենց մարմինը բնագոյումի ցնորումով :
 Եւ կը վազեն անձաւներուն մէջէն , հիւծուած , անշապիկ ,
 Մոլորուն դեմքու նըման հրաւառ վիհներէն ,
 Բանկնոյ ծըլիկ ծըլիկ , դուրս պոռթկացած բիրերով .
 Կը մազեն պատերէն վեր , արիւնաթոր , կարկամած ,
 Ուզելով օ՛ղը , օ՛ղըն արեւուն զուարթութիւնն ,
 Հովերուն ազատութիւնն , և կանանչն ածուին ,
 Անեղըր մաքրութիւնը գեղեցիկ կապուտին ,
 Այնձամէնըն ինչ որ շունչ է , ինչ որ կեանք է , կեանք , կեանք
 Ո՛հ , այն կեանքը՝ քաջքըշուած ըստուերի մէջ ստորիօրէն ,
 Երեսմած կամ փոշելից հորերու մէջ քաջքըշուած ,
 Այն առանց ճառագայթի , առանց ծաղկի կեանքն անգույն ,
 Այն կեանքըն որ կոյր է , որ լեցուն է սոսկումով ,
 Հիմայ այն կ' ուզեն իրենք , անի՛ կ' ուզեն . . Եւ ձեռքեր
 Կը կառչին ժայռերուն խեղացրոր շարժումով .
 Կը փընտռեն բերաններն օգ՛ և ծուխ կուլ կու տան .
 Արիւնէն և փոշիէն սե հոգը փսփո մը կ' ըլլայ .
 Կը քալուի , կ' ինչայ ամէնն , ամէն բան մահ է , փլատակ ,
 Մոսկալի խօշութիւնը նիւթին՝ է ամէն տեղ .
 Կ' ինչայ բոցն և կ' ելլայ , կը շամբշտի , կը խայտայ ,
 Եւ վայրագ շարդոցին վրայ կը քըրքըջայ այրելով .
 Մարդասպան եղաւ ոխէն . և կը գոռայ աւերին
 Անկուշտ յաղթականի կատաղութեամբը . վախճան :

*

. . . . Անցաւ ամէն բան : — վաղը , մունջ և տըձեւ ,
 Պիտի տարուին , հարիւրաւոր , արեւուն ,
 Ինկածներուն մընացորդները , վըշտի
 Եւ սարսափի աղմուկով .

Յաւի նըշանը՝ գիշատուած և մըխոտ
 Անդամներուն վըրայ , պիտի ապաւորեն
 Հեծեծազին , ջերմաւ հազար բերաններ ,
 Սիրոյ հազար բերաններ :

Սայլերու վրայ , յետոյ , նետուած , ինչպէս զայ ,
Սև քօղերով և պարզուած դրօշներով ,
Պիտի փակուի զամբանական խառնադանճն
Հասարակաց փոսերում :

Փոսերուն վրայ , յետոյ , պ' իջնէ մոռացում :
Պայծառ վարդեր և զոնաւուած յակինթոսներ
Մեռածներուն մարմիններէն պիտ' ելլան
Իբր Սատուծոյ մ' համբոյրին ,

Եւ ցօղուններ , հնակեր առոյգ հունձքերու
Մարդու հիւթով շրջեղացած , ուռուցիկ .
Եւ մուրտերու , նոճիներու կանանչին ,
Եւ խոտերու խոնաւին ,

Եւ թեւերու անմեղ անրիժ բարախման ,
Լայն ամբոխին մէջ՝ երկրաւոր ցընծութեան
Պիտի հոսի վազէ ազատ և հանդարտ
Սկիւրը սաք , կենսական :

. . . . Բայց մեռնողին որդիքը , ո՛հ , խղճալի ,
Մաշուած երամ աճած ճորով և տըմոյն ,
Փողի մ' համար , հացի մ' համար պիտ' ըլլան
Նաև իրենք բովազործ :

Եւ պիտ' իջնան մէկիկ մէկիկ ստուերի մէջ .
Եւ զուցէ թուի պեղումներու ներսըն , օր մ' ,
Խօշով խուծով լի , ահապին այրին մէջ ,
Շօանր հարուածի հընչմունքէն ,

Ազգականի մ' ոսկորներուն հանդիպին .
Ներքին կըռուի յանկարծական զոլումէն
Գլուխները վար պիտի ծռուին , և մուրճներն
Իյնան պիտի գետին խուլ :

. . . . Ո՛վ ցեղ , ո՛վ ցեղ վատթարացած , կոխկըտաւած
Որուն ըլլալն աղւոր , հուժկու բան չօգտեր ,
Եթէ միայն գիտես ընել գերութիւն ,
Փեղ համար ո՛ւլ լաւ է մահ

Կեցցէ հըրդեհն որ այրելով կ' եղծանէ
Քու քաղցր և քու պատառ պատառ ըզգեսաներդ ,
Կեցցէ հըրդեհն որ քու ծիրած աղիքներդ
Անծանօթին կը նետէ .

Որ , գոնէ ժամ մը , քու վըրադ կ' արծարծէ
Անոր որ չի կրեր , ամուլ գըթութիւնն ,
Որ ցաւ , վատտակ , քեզմէ՝ ամէն բան կ' առնու ,
Եւ կու տայ քեզ հանգիստ , քո՛ւն

կեցցէ հրդեհն որ երջանկին, արևուն
Դէմը նըստած, կ'ոռնայ կ'երթայ. Արթընցիւր.
Քու սիրային երազներուդ թող ժպտան,
Թող հանդիսի սրբահներդ .

Գլուխըդ բաց. զետին, զետինը ծըռէ
Դողդըղացող ծունկերդ և ղէմքդ ալժպոյն.
Աշխատութեան վրայ, բոցի, աւերի
Մէջ քու եղբայրդ մեռաւ

Թրգ՝ Հ. ԱՐԻՍՏԱՐԿԻՍ ՔԱՌԳԱՆՏՈՒՆԱՆ

ԱՂԱՆՆԵՐԻ
(Մըրիկներ)

ԱՌԱՂ ԻՄ ԿԱՐՁ ԱՐԵՒՈՒՄ

Հետեւեալ ողբերգս անծանօթ յէ բազմաց.
ձեռագիր ջաղարանաց և Մաշտոցաց մէջ
գտուի, և կ'առանգուի քէ երիտասարդ եպիս-
կոպոս մի իրեն զքօսանաց այգի մի տնկեր
սարքեր է, և հագիւս աշարտած՝ մահն ի վրայն
հասնելով, այսպէս ինք զինքն ողբացեր է, և
յետոյ զնոյն երգեր են շատ երիտասարդաց
վրայ, երբեմն փոփոխելով տողերը, և շատ
տուններ այլ աւելցրելով երգոյն, մինչեւ քսան
տուն, նման իմաստներով. Այս տեղ հրատա-
րակուածն 200 տարուան հնոգեամբ Մաշ-
տոցի միջին է, որ կարճ միայն տասն տուն
ըլլալով՝ աւելի հարազատ կ'երեւի հնդիւնական
հասալանաց լափուն, որով և աւելի ազդու և
սրտաշարժ է, ո՛հ, որքան յարմար ժամանա-
կիս իր ազգայնոց մարած ու մարմերած կարճ
արեւներուն, աշրքած այգիներուն, յորոց
Պրպոյն անգամ փախեր է, և գտուի նկա-
րուած ձեռագրին եզերքը՝ ողբին սկզբաւորով.
Աւաղ իր ձայնին և շառքեան եւս:

Յամէն առաւօտ և լոյս՝
Պիւլպիւն էր նստող այգոյս.
Քաղցրիկ երգէ գոյն ըզգոյնս.
Եկին (կ'ասեն) թ' Արի ել յայգոյս:
Մարդիկ Աշամայ զարմոյս,
Զիմ գանգատուս լսեցէ գուք.
Ի՞նչպէս ելնեմ այլ այգոյս. —
Աւաղ իմ կարճ արեւուս:

Քար եմ բերեր սարերուս,
Զուր եմ բերեր ձորերուս,
Պասն իմ բոլորէր այգոյս.
Կ'ասեն, թ' Արի ել յայգոյս:
Դեռ չեմ տեսեր կեանք և լոյս.
Կ'ասեն, թ' Արի ել յայգոյս.
Աւաղ իմ կարճ արեւուս:
Տունկ եմ տնկեր այս այգոյս,
Կարմիր և խալիտակ վարդոյս.
Դեռ չեմ հոտ առեր ծաղկոյս.
Կ'ասեն, թ' Արի ել յայգոյս:
Հնձան եմ շիներ այգոյս,
Կարասն եմ լցեր գինոյս.
Դեռ չեմ խմեր ի գինոյս,
Կ'ասեն, թ' Արի ել յայգոյս:
Ղուրին երգէր այս այգոյս.
Գարուն էր հասեր այգոյս,
Ոստն արձակեալ տերեւոյս.
Կ'ասեն, թ' Արի ել յայգոյս:
Եկին խընդիր այս այգոյս.
Ահէն կապեցաւ լեզուս:
Աւին զհոգիս ի մարմնոյս.
Հանեցին զիս յիմ այգոյս.
Աւաղ իմ կարճ արեւուս:
Վարդըն խռովէր պիւլպիւնոյս,
Զայնըն կըտէր ականջոյս.
Հոգիս ելաւ ի մարմնոյս.
Աւաղ ասացէք գերոյս:
Տարան զիս յեզեր հողոյս.
Դըրին ի մէջ (այս) գրբոյս.
Վարդըս թռուցեր այգոյս.
Պիւլպիւն վերացաւ հոգոյս:
Աւաղ իմ կարճ արեւուս:

1. Այս տան երկրորդ տողի մոռցուած է օ-
րինակին մէջ, ուրիշ օրինակաց միջին կըրնար
յարմարել այս, «Դեռ չեմ կերեր ի պաղոյս»: